

Punctele critice ale sociologiei românești actuale

Introduș¹

Cătălin Zamfir

Dezvoltarea explozivă a sociologiei după 1989

În 16 ani, sociologia a cunoscut, privită acum, o dezvoltare de o rapiditate extraordinară. Cred că următoarele cinci direcții marchează realizările remarcabile ale sociologiei românești.

1. **Masa comunității sociologice.** În 1991, la constituirea *Asociației sociologilor din România*, am fost cu toți surprinși, fapt încurajator, că suntem mai mulți sociologi decât ne așteptam: ceva mai mult de 100.

După 1978 a supraviețuit un număr important de sociologi: unii, destul de puțini, au putut să continue practicarea sociologiei în cercetare și în special în învățământul superior (e adevărat, marginal); cei mai mulți cu sociologia în inimă, păstrând cu entuziasm vocația pentru care la tinerete optaseră. După 1994, an în care prima serie de noi sociologi a ieșit după băncile câtorva facultăți, numărul sociologilor a crescut într-un ritm rapid. Există multe facultăți de sociologie. Anual obțin titlul de sociolog un număr în creștere de absolvenți. *Facultatea de sociologie și asistență socială* a Universității București este acum facultatea cea mai mare din Universitate, cu peste 4000 de studenți. Dacă luăm în considerare și promoția din acest an, facultatea noastră a produs circa 1500 de noi sociologi. La aceștia am putea adăuga pe confrății noștri buni, cu peste 1800 asistenți sociali. Suntem pe o pantă crescătoare a „producției” de sociologi, în condițiile în care creșterea a fost „autofrânată”. Nu cred că am ajuns încă la un punct de vârf al creșterii cererii de sociologi. Am oferit o varietate de programe masterale de perfecționare atât pentru sociologi, cât și pentru specialiști din alte domenii. Producem un număr mare de **doctori** în sociologie, cu o pregătire profesională la standarde ridicate. Cred că putem estima că marea majoritate a doctorilor în sociologie sunt produși de facultatea noastră.

2. **Construcția instituțională.** Pe lângă facultăți (8 sau poate ceva mai mult), sunt patru instituții de cercetare (Institutul de sociologie, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Centrul de relații interetnice și Centrul de demografie, la care se adaugă și alte centre de cercetare în alte orașe), Asociația sociologilor din România (din 1991), Institute

¹ Sociologie românească, 2006

de sondare a opiniei publice, de marketing și consultanță. Pe lângă principalele facultăți de sociologie există centre de cercetare, de fapt echipe specializate pe teme de interes major. Există reviste de sociologie. Facultățile și institutele de cercetare sunt centre de coagulare a comunității sociologice.

3. Cercetarea științifică. Cercetarea a răspuns la o puternică cerere de cercetare teoretică și empirică a problemele explozive ale societății românești în tranziție: sociologia tranziției, politică socială, sărăcie și grupurile cu risc ridicat, sondare a opiniei publice, geopolitică, etc. Sociologia a devenit un important producător de date despre realitatea socială; a contribuit la construcția sistemului legislativ și instituțional în perioada dificilă a tranziției. Sunt publicate cărți și studii cu importante contribuții la dezvoltarea științei.

4. O poziționare corectă a sociologiei în raport cu ideologia. Cu puține excepții, producția sociologică s-a delimitat de masiva producție a ideologiei tranziției, strâns legată de politică. A reușit să își mențină o poziție de neutralitate, având doar marginal contagiuni ideologice. Evitând pozițiile ideologice infectate de publicistica zgomotoasă și de pozițiile extremiste și pasionale, o asemenea poziție are și costurile ei: vizibilitatea sociologilor a fost inevitabil într-o creștere mai lentă decât am fi dorit.

5. Cucerirea instituțiilor/ creșterea competenței aplicative. Beneficiind de un gol de expertiză în domeniul social și de un anumit prestigiu al sociologiei, sociologii și-au găsit locuri de muncă într-o largă varietate de instituții: politică, marketing, resurse umane, administrație, management, sondare a opiniei publice etc. Deși asistăm la o explozie a producției de sociologi, nu există șomaj semnificativ în acest domeniu.

O asemenea integrare în instituții cred că a avut un efect stimulatив foarte important. În primul rând, a lărgit „imaginația sociologică” a instituțiilor și a celorlalți practicieni, efectul fiind o creștere a prestigiului sociologiei în sfera activităților practice și, în consecință, o creștere a cererii de sociologi. Integrați în variate instituții, sociologii au creat ei înșiși o creștere a cererii de sociologi. În al doilea rând, nu mai puțin important, a crescut, datorită acestei integrări în masa activităților social-economice, competența aplicativă a sociologiei. Contrar tendinței occidentale de marginalizare a sociologiei prin reducerea preocupărilor la cercetare și predare, sociologia românească a făcut eforturi de a deveni în același timp practică.

Învățământul a răspuns cred corect și productiv la această oportunitate, cu efecte pozitive enorme pe termen mediu și lung asupra comunității sociologice. S-au dezvoltat specializări, ca sociologie aplicativă, într-o varietate de domenii: politici sociale, componenta socială a administrației publice, managementul resurselor umane, managementul social al organizațiilor, marketing, securitate socială, relații internaționale, integrare europeană, dezvoltare comunitară, comunicații, managementul serviciilor și al programelor sociale etc. Sociologia a devenit clar mai atractivă, oferind tinerilor o largă paletă de oportunități profesionale.

Cred că o altă opțiune a fost crucială în lărgirea sociologiei: dezvoltarea învățământului de asistență socială în colaborare cu sociologia. O asemenea opțiune a conferit asistenței sociale o importantă dimensiune socială: politicile sociale, dezvoltarea comunitară, suportul social al comunităților și grupurilor sociale aflate în dificultate. Complementar, sociologia a avut și ea un important beneficiu: apropierea de administrație publică și de sfera serviciilor sociale, creșterea interesului pentru grupurile sociale în dificultate.

Dezvoltarea, în cadrul facultății noastre, a unor programe de masterat pentru diferite specializări, deschise pe lângă sociologi altor specialiști – managementul strategic al dezvoltării sociale, managementul serviciilor sociale și de sănătate, managementul resurselor umane, administrație, securitate – a accelerat procesul de integrare a sociologiei în diferite instituții, crescând imaginația sociologică a practicienilor. Aceeași *strategie deschisă* s-a practicat și în programele doctorale. Practicienii cu specializări diferite au avut posibilitatea participării la programul doctoral de sociologie.

Punctele critice ale sociologiei românești actuale

După 16 ani cred că este momentul să reflectăm asupra unor probleme/ puncte critice cu care comunitatea sociologică se confruntă.

1. Coagularea întârziată a comunității sociologice românești. Formula lui Dimitrie Gusti – „sociologia este știința națiunii” – cred că este un enunț care trebuie să stea la baza dezvoltării sociologiei noastre. Tematica sociologiei este accentuat locală. Aceasta înseamnă două lucruri complementare: orientarea spre problematica societății românești, dar și coagularea unei comunități sociologice naționale. În foarte mare măsură, sociologia românească a onorat această chemare: ea s-a orientat spre cercetarea realității societății românești și a construcției sociale provocate de tranziție. Coagularea comunității românești a sociologiei este caracterizată prin lentoare și dezvoltare frânată. Cred că sunt două puncte nevralgice în această privință:

a. Coagularea instituțională. La nivel instituțional, dincolo de succesele remarcabile, trebuie să reflectăm asupra unor probleme.

* Există un *parohialism/ provincialism accentuat*, inclusiv al Bucureștiului. Comunicarea între instituții este marginală. Schimbul de profesori este aproape inexistent, cu excepția colaborării pentru dezvoltarea noilor facultăți și atragerea tinerilor în programele doctorale. Bibliografiile recomandate studenților conțin preponderent studiile colegilor de facultate. Desigur, nu este rău, dar îngrijorătoare este opacitatea față de studiile produse în alte colective. Studenții citesc mult mai mult studiile profesorilor lor și foarte puțin ale altora.

* Sesiunile științifice sunt instrumentul cel mai important al comunicării academice și coagulării comunității. Sesiunile științifice naționale sunt mult mai rare decât ar fi nevoie pentru stadiul actual al dezvoltării comunității sociologice. Sesiunile pe specialități/ teme sunt și mai rare sau închise în instituții și de amploare încă modestă. Facultatea noastră nu a organizat în ultimii ani, cu excepția celei din 2006, sesiuni științifice. Nici institutele de cercetare nu sunt mai active în organizarea de sesiuni de comunicări deschise, antrenând participarea specialiștilor din alte instituții.

* Reviste naționale, ale facultăților și institutelor au crescut spectaculos ca număr, dar participarea „externă” este încă limitată și de calitate inegală. Circulația lor este redusă.

* Asociația sociologilor din România, după o lansare entuziastă, are o activitate la nivelul minim de „subzistență”. Simptomul îngrijorător este participarea. Comparativ cu participarea la primul congres din 1991, la ultimul congres, deși important ca reprezentare zonală, a fost modestă.

b. Coagularea comunicațională. Comunitatea sociologilor români este vital fundată pe comunicarea profesională, iar aceasta este dramatic scăzută. Izolarea

comunicațională a sociologilor este îngrijorător accentuată. Literatura noastră dă impresia de monologuri ale surzilor. Sociologii români citesc puțin literatura națională, cu o preferință, care pare a fi excesivă, pentru literatura occidentală. Dacă am analiza bibliografiile utilizate în publicațiile românești, am constata cu ușurință că trimiterile bibliografice românești sunt marginale. Nu cred că doar calitatea ei este explicația, ci și o anumită dependență excesivă de „modele sociologice” din Occident. Orientarea spre producția sociologică occidentală este vitală pentru dezvoltarea sociologiei noastre. Trebuie să fim conștienți și de efectul secundar negativ: importul de tematică socială din alte zone și ignorarea tematicii societății noastre. Nu ne luăm în serios, nici pozitiv, prin valorificare, nici critic. Nu avem suficiente discuții publice pe problemele esențiale ale societății românești, dar și ale sociologiei noastre.

2. Inflația de publicații. Nu există o statistică a numărului de pagini publicate de sociologii activi în cercetare. Impresia mea este că sociologul român cercetător publică de cel puțin 2-3 ori mai mult (mai multe cărți, studii, articole, manuale) decât colegii noștri din Occident. Publicarea excesivă poate fi estimată dacă luăm în considerare rapoartele anuale ale institutelor de cercetare și ale cadrelor didactice, mai ales ale celor care candidează pentru posturile de conferențiar și profesor. Un institut declară zeci de mii de pagini publicate în fiecare an. Un profesor raportează frecvent 5-10 cărți și manuale, și multe zeci de studii. Pentru a obține titlul de profesor, un sociolog trebuie „în ultimii 5” ani să publice încă cel puțin o carte și 7 studii în reviste, la care, dacă nu publică într-o revistă occidentală, încă 6 studii în reviste științifice românești drept „pedeapsă”. Deci în 5 ani (250 pagini o carte și 13 studii x 20 pagini = 260 pagini) circa 510 pagini. După ce a obținut titlul de profesor, se presupune că va mai publica. Dacă o carte are în jur de 250 de pagini, 15 cărți x 250 pagini = 3750 pagini. Dacă un studiu are aproximativ 20 pagini x 50 studii = 1000 pagini. În total, în cursul vieții, un cadru universitar sau cercetător se așteaptă să publice spre 5000 de pagini de studii de tip științific. Nu mai adăugăm și rapoartele de cercetare, articole de popularizare, materiale didactice. Este o estimare exagerată? În Occident, sociologii de prestigiu care publică 4-5 cărți sunt excepții. În contrast, sociologii români care publică mai puțin de 4-5 cărți sunt ei o excepție. Numărul de studii ale specialiștilor occidentali rar ajung la peste 20-25.

O probă a deprecierei calității/ neîncrederii în publicistica românească este explozia de manuale. Fiecare profesor își face propriul manual pentru că nu are încredere în manualele produse de colegi. De fapt, producerea de manuale proprii a devenit un criteriu important de evaluare. Rezultatul este efortul slab productiv și fragmentarea literaturii. Eu cred că a produce un manual bun este o mare performanță și trebuie apreciată. Și manualele proaste „pedepsite”, nu punctate.

Inflația publicistică are două efecte distructive pentru coagularea comunității științifice.

Primul efect: scăderea calității publicațiilor. Goana după numărul publicațiilor scade dramatic calitatea.

Al doilea efect, mai puțin vizibil: sociologii români se citesc reciproc foarte puțin. S-a dezvoltat o percepție negativă a publicațiilor românești. Din acest motiv efectul este dezastruos asupra coagulării comunității științifice. Este un efect detectabil al *însingurării* sociologilor români. Ai impresia că nu există o comunitate a sociologilor români, ci noi părem a fi apendici marginali ai comunităților occidentale.

Indiferența față de publicațiile interne are mai multe cauze. O cauză este, indiscutabil, *calitatea scăzută* a multor lucrări. Cred însă că un factor explicativ al *indiferenței reciproce* mult mai important decât calitatea scăzută este *neîncrederea de principiu* în publicistica românească. Explicația *neîncrederii de principiu* în publicistica românească stă în profesionalismul scăzut. Profesionalismul scăzut generează *nesiguranță*. Iar *nesiguranța* generează investirea cu supra-autoritate a publicisticii occidentale. O carte/ studiu occidental este, de principiu, investit cu autoritate. Referirea la o idee dintr-o carte/ studiu românesc pare chiar rușinoasă. Trimiterile bibliografice sunt pline de „citări occidentale de prestigiu”, ușor detectabile. Sunt frecvente citări banale, plate, iar nu de idei noi, interesante. Referirile românești, atunci când sunt, sunt adesea evident superficiale, de tip *colegial*. Comentarea *ideilor* este mult mai rară. Nu citarea studiilor românești este problema, ci nereferirea critică la ele.

Cum se explică *inflația publicistică* ?

Cauza principală, cred eu, este procedura de evaluare pe care o practicăm. O voi analiza imediat mai jos.

A doua cauză a propensiunii spre cantitate este „disperarea însingurării”. Scrii. Crezi că ai idei noi și interesante. Dar nimeni nu le bagă în seamă. Dacă ideile tale nu sunt apreciate, atunci trebuie să scrii mult ca să fii apreciat. Oricum nu prea se citește ceea ce scrii, dar se numără.

3. Reglementările pot naște monștri: cum procedurile de evaluare cresc inflația și scade calitatea. Orice comunitate științifică se confruntă cu o problemă fundamentală: cum să fie stimulată activitatea științifică.

În ultimii ani, *evaluarea* cercetătorilor/ instituțiilor a devenit o preocupare constantă, dar metodologia este confuză și contestabilă. Toți suntem de acord că în procesul de evaluare trebuie luat în considerare în mod prioritar **calitatea**: contribuția cu idei noi, dezvoltarea cunoașterii. În practică, calitatea este considerată marginal, criteriul dominant este **cantitatea**. Dincolo de principiile declarate, nu numai în practica, ci, mai mult, în **procedura evaluării** se produce un *regres de la calitativ la cantitativ*. Suntem obsedați de acordarea de numere tuturor activităților. Performanța este estimată global printr-un număr rezultat din adunarea (eventual ponderată) a numerelor acordate diferitelor activități, mai ales a publicațiilor. Recurgerea la **numărare**, sunt convins, este dezastroasă. Cum ești bun ? Dacă ai un indice cantitativ mare. Și cum îl poți obține ? Publicând mult.

Am participat la multe procese de evaluare la acordarea titlurilor de conferențiar/ profesor/ conducător de doctorat. Ne-am confruntat cu trei probleme în acest proces.

Prima este cea a timpului și specializării. Rareori membrii comisiei pot acoperi toate specializările; și nici nu dispun de timpul necesar evaluării lucrărilor prezentate.

A doua problemă este cea formulată mai sus: ne citim prea puțin lucrările colegilor. Venim la evaluare cu lecturi marginale sau deloc.

În fine, a trei problemă este dificultatea de a realiza o evaluare necontestabilă a calității. Subiectivitatea inevitabilă a evaluării calității este de natură a genera conflicte. Dificultatea de a evalua calitate generează un **dublu regres**. Cea mai simplă metodă este *evaluarea calitativă minimală*: răsfoind o carte, dacă găsești o prostie mare, incontestabilă, aceasta este un criteriu clar al calității proaste. Dar această procedură poate elimina doar publicațiile evident proaste. Dar nu poate discrimina produsele mediocre. Evident și această procedură este vulnerabilă și generatoare potențial de

conflicte. Cea mai simplă procedură, utilizată în realitate ca regulă, este *regresul la cantitativ*. Se stabilesc câteva *criterii cantitative* „minime”: atâtea cărți, atâtea articole. Studiile sunt mai ușor de produs în multitudinea de reviste și mai greu vizibile. Mai evidente sunt cărțile și ușor de numărat. Dar cărțile pot fi „făcute”. Pentru titlul de profesor, fiecare se prezintă cu minimum 4 cărți. De multe ori, verdictul este „mai trebuie o carte”. Și în câteva luni se mai prezintă una. Așa se face că profesorii noștri, pe cap de profesor, în medie, cred că suntem cei mai productivi din lume. Regresia la cantitate este principala cauză a inflației de publicații. Trebuie să publici mult.

Același efect distorsionant apare și în evaluarea institutelor de cercetare: anual cât se publică, cu punctaje extrem de elaborate. Cu cât sistemul de punctaj este mai elaborat, cu atât inflația este mai mare și producția inutilă mai ridicată. Apare uneori și o altă strategie. Institutul angajează cu cumul colegi productivi. Ei nu activează practic în institut, dar la sfârșit de an vin cu puncte multe.

O altă procedură de evaluare a calității este luarea în considerare cu prioritate a publicațiilor în străinătate: se introduce un nivel minim de publicații în străinătate sau acestea sunt punctate mai mult. Aceasta este un criteriu sigur de valoare. Dar nu totdeauna. Și aici sunt „aranjamente” și publicări în reviste obscure. În plus, științele sociale fiind centrate pe realitatea locală, revistele occidentale sunt interesate doar de *anumite tipuri de studii* care pot fi de interes pentru comunitățile de acolo. Firește, alte tipuri de studii, oricât de valoroase ar fi ele, nu au acces pentru că sunt de interes local. Goana după publicarea în străinătate reprezintă un factor adițional de necoagulare a comunității naționale și cu efect clar distorsionant asupra configurației tematicii cercetării. Șansa de publicare în reviste occidentale reprezintă un criteriu de selecție a tematicii care poate fi diferită de prioritățile locale de interes. Din acest motiv, publicare într-o revistă occidentală nu reprezintă neapărat un criteriu de valoare superioară celor publicate în țară.

Un exemplu absolut șocant dacă îl analizăm cu atenție. Ultimul ordin al ministrului atinge un paroxism al stimulării inflației, dar și o distorsiune gravă a politicii cercetării sociologice. Dacă nu publici într-o revistă occidentală de prestigiu și obții un punctaj mare, poți să compensezi cu 4 studii în revistele românești. Se introduce un fel de pedeapsă. Dacă se sugerează că nu ai un studiu suficient de bun care să fie acceptat într-o revistă occidentală, atunci te pedepsim: scrii 4 studii în România. **Calitatea** (presupusă a fi certificată de publicarea în Occident) este compensată de **cantitatea** din țară (presupusă implicit a fi de calitate inferioară). În substituția calității prin cantitate, o cauză suplimentară a inflației, este conținută tacit și o atitudine distorsionantă. Este mai bine să scrii studii sociologice de interes în Occident și mai puțin de apreciat să scrii pe teme de interes intern. Deci, ca să fim apreciați, **ce trebuie să scriem și cât ?**

Standardele „minimale” de evaluare pentru promovare, dacă reflectăm mai mult asupra lor, putem, paradoxal, ajunge la concluzia că ele sunt aberante și distructive. De cele mai multe cazuri de evaluare se face „prin numărare”. Presupoziția tacită este neîncrederea în valoarea publicațiilor. Cred că trebuie să reabilităm aprecierea calității, eventual complementar cu un alt tip de „pedeapsă”: dacă scrii **maculatură**, te depunctăm. Sau, mai precis: nu te promovăm ca producător de maculatură, poluând publicistica sociologică.

Un alt efect pervers: „nu este important să citești, ci să scrieți”. Obsesia producției cantitative este o cauză a diminuării comunicării și de creștere a însingurării. Scrierea diminuează lectura și discuția.

Criteriile actuale de evaluare a activității de cercetare sociologică induc și alte distorsiuni. Sociologia românească, încă de la constituirea sa, a asumat responsabilitate de a contribui la reforma societății românești și la construcția instituțională. Și s-a achitat și se achită continuu de această responsabilitate. Ignorarea contribuțiilor sociologilor în această direcție este o eroare gravă care trebuie corectată. Neincluderea acestei contribuții ca unul dintre criteriile importante în sistemul de evaluare este incorectă și are ca efect descurajarea orientării specialiștilor în această direcție.

O altă omisiune cu efecte negative. Sociologia este o mare producătoare de informații despre societatea românească. Cercetarea sociologică empirică nu produce numai studii, dar și **baze de date** de o valoare inestimabilă. Bazele de date sociologice trebuie conservate ca sursă esențială pentru valorificare secundară în cercetările ulterioare. Conservarea bazelor de date și punerea lor la dispoziția specialiștilor este o funcție importantă care trebuie susținută financiar și apreciată. Este surprinzător că această contribuție valoroasă nu este luată în considerare în sistemul de evaluare.

În fine în sistemul de evaluare adoptat în prezent este ignorată și o altă contribuție internațională importantă a sociologiei românești: participarea la elaborarea unor lucrări/rapoarte inițiate de importante instituții internaționale (Comisia europeană, ONU, UNICEEF, UNDP) în care situația României este inclusă. Nu este de înțeles de ce contribuția internațională este redusă la articolele din reviste.

4. Proporția excesivă a lucrărilor de difuzare a ideilor occidentale. Într-o lungă perioadă, în care accesul la literatura occidentală era limitată, asemenea lucrări au avut un rol important la dezvoltarea comunității noastre, ele fiind mijlocul de conectare la literatura occidentală. Accesul larg la literatura occidentală scade utilitatea unor asemenea lucrări de difuzare a ideilor noi. Riscul este crearea unui stil de carte tip *rezumare* a cărților occidentale. Accesul direct la literatura occidentală face ca interesul pentru lectura lucrărilor de „difuzare” ale autorilor români să fie scăzut. Este un stil facil de a produce cărți/ manuale, dar efectul este degradarea încrederii în producția internă. Efortul se orientează mai puțin pe crearea de idei noi, ci pe rezumarea altor lucrări. Acest fenomen, paradoxal, paralizează cumulativitatea: referirea la idei scade în detrimentul referirii la cărți/ studii.

5. Empirism necumulativ. Sociologia românească este o mare producătoare de date despre societatea românească actuală. O asemenea activitate reprezintă o contribuție extrem de importantă pentru articularea unei imagini a realității sociale. **Cumularea datelor** reprezintă instrumentul constituirii unei imagini empirice a societății/problemelor. Nu există însă numai „comunicarea” între teorii, dar și între date. Studiile publicate sunt caracterizate printr-o **cumulare scăzută a datelor**. Datele nu se confruntă și nu se verifică reciproc. Se prefigurează un stil facil de a produce lucrări: prezentarea propriilor date, fără referire la alte date, nici la datele sociologice (produse de alte lucrări sociologice), nici la datele produse de instituțiile producătoare de indicatori social-economici. Aș numi acest fenomen „*dependența de datele proprii*”. Sunt multe cărți și studii care prezintă plat statistici de date și considerații asupra propriei metodologii. Nu se încheagă patternuri empirice produse prin contribuții multiple. Utilizarea datelor produse de alți cercetători reprezintă mai mult excepții, iar nu regula. Sunt lucrări care

crează impresia că autorul este singurul producător de date în respectivul domeniu. Și mai rare sunt tentativele de dezvoltare a analizei teoretice a datelor.

6. Lipsa comunicării pe problemele societății românești, dar și ale sociologiei românești. Se discută insuficient problemele societății românești. Se discută de asemenea foarte puțin problemele comunității sociologiei românești. Referirile evaluative (critice în sensul larg, pozitiv-valorificatoare, sau critice în sens restrâns) sunt foarte rare în studii și cărți. Cumulativitatea sociologiei noastre este foarte scăzută.

7. Îmi este teamă că o bună parte din sociologie evită marile probleme ale societății noastre actuale și se retrage în studii punctuale cu accent masiv pe reflecții metodologice. Sunt cercetări care se înfundă în perfecționări metodologice, posibil excelente, dar cu rezultate dezamăgitoare.

8. Contribuția la dezvoltarea „imaginației sociologice” este și ea încă modestă. Această contribuție este una dintre funcțiile importante ale sociologiei. Cum se poate face acest lucru ?

* **Învățământul.** Sociologia este una dintre disciplinele fundamentale ale culturii generale, cetățenești și sociale.

În licee, sociologia, care era înainte de război obligatorie și este obligatorie în țările occidentale, după 16 ani de la Revoluție sociologia se predă poate doar în 1-2% dintre clasele liceale. Componenta „sociologică” a altor discipline este practic inexistentă. Acest lucru este un deficit major al programei de învățământ preuniversitar. Totodată este, să recunoaștem, un eșec necorectat al Asociației noastre a sociologilor.

În toate facultățile din lume, sociologia, sau în forme diferite, este cuprinsă oarecum obligatoriu. Chiar înainte de 1990 sociologia se predă în multe facultăți. După 1989 predarea universitară a sociologiei nu numai că nu s-a extins, dar chiar s-a restrâns. Predarea sociologiei la facultățile cu profil nesociologic va fi probabil lichidată prin reducerea învățământului universitar prin faimoasa prostie la 3 ani la multe facultăți.

Este adevărat că nici nu am produs un manual atractiv de sociologie pentru învățământul nesociologic.

* **Difuzarea gândirii sociologice.** Prin nici una din formele de difuzare a „imaginației sociologice” stăm destul de slab. Cărți cu adresabilitate publică largă pe teme sociale sunt o excepție. Nu există o revistă cu tematică socială pentru publicul larg. Doar asistența socială a reușit să facă o asemenea revistă. În celelalte reviste și ziare articolele pe teme sociale, scrise calificat sociologic, sunt rare. Sociologii sunt slab prezenți în publicistică.

Ceea ce scriu aici poate părea a conține autocritici prea severe. Posibil. Cred că este însă momentul să ne îndreptăm atenția asupra situației sociologiei noastre și asupra direcțiilor ei de dezvoltare.